

Noest

Hout
Gereedschap
Ambacht

NR 05 - SEPTEMBER 2024

Mijn favoriete tools

Barbara Walbrun

Een tweede leven

Renovatie orgel Eusebiuskerk

Pantelis Nikolaou:

**‘Hoe moeilijker het
is, hoe enthousiaster
ik word!’**

Dossier: de
perfecte finish

Afwerking

Op de cover

Barbara Walbrun en
Peter Schuil

COLOFON

Hoofredactie

Titus Baptist

Eindredactie

Joanne Janssen

Redactie

Hilde Wijnen en Margriet Brus

Drukkerij

Senefelder Misset

Concept en vormgeving

Studio Kaap

Fotografie

Ivo Hutten

Druk

5^e editie

Oplage

10.000

Copyright © 2024

Baptist Arnhem bv

Baptist Arnhem bv

Vlamoven 32

6826 TN Arnhem

T: 026-3512856

E: support@baptist.nl

NOEST is ons halfjaarlijkse magazine over houtbewerking. Gratis verkrijgbaar bij je bestelling in de winkel of online. Dit magazine is een gift aan onze klanten. Er is dan ook geen abonnement af te sluiten. Zie baptist.nl/noest voor de vorige edities.

Ons jubileumjaar hebben we afgelopen mei uitbundig gevierd tijdens de Baptist Weekendshow op Papendal. Samen met zestig standhouders hebben we ruim 5.000 houtbewerkers mogen verwelkomen. Enthousiast en zeer geïnteresseerd waren jullie! De standhouders (sommige staan op beurzen over de hele wereld) waren oprecht verrast door de aandacht en interesse van de bezoekers. Houtbewerken leeft!

Dit najaar hebben we de standhouders niet uitgenodigd voor het geven van een workshop, maar in het voorjaar van 2025 bieden we graag weer uitgebreide en gevarieerde workshops en presentaties aan. Volg de website en schrijf je in voor de nieuwsbrief.

Wat we dit najaar wél gaan doen is de winkel onze volle aandacht geven. Nieuwe producten krijgen een plek en we gaan diverse schappen opnieuw indelen, voor de perfecte 'afwerking'. Want met afwerking blijf je bezig, dat ga je ook lezen in deze editie van NOEST. Letterlijk in het dossier over het afwerken van hout, maar ook tijdens ons bedrijfsbezoek bij Rigo in IJmuiden. En het geldt zeker ook bij de klanten die hun werk tot in de puntjes afwerken, zoals bij Pantelis en Maurits. Waar ook heel specifiek naar de afwerking wordt gekeken is bij een speciaal project: de renovatie van het orgel van de Eusebiuskerk. Een bijzonder verhaal.

En ja, ook dit thema komt steeds terug: opruimen en onderhoud. Zorg goed voor je werkplaats, je gereedschap, je hout, je winkel. Dat werkt prettig en is veilig. En uiteindelijk zie je dat terug in je eindwerkstuk. Dat resultaat en het proces willen we graag zien. Deel het met ons, op YouTube, Instagram, bij je vrienden of waar dan ook.

Veel leesplezier met de verhalen in deze NOEST. We delen ze graag.

Titus Baptist

IN DEZE EDITIE

NR 05 - SEPTEMBER 2024

16

Dossier gereedschap
Houtafwerking

22

In gesprek met
Stichting Landschapsbeheer Gelderland

28

Ondernemersinterview

Ambachtelijk Botenbouw Centrum

6 De werkplaats van

Pantelis Nikolaou

9 Column Koen van Oort

Yes, we CAM!

10 Keuzehulp

Houtafwerking

11 Mijn favoriete tools

Barbara Walbrun

16 Dossier gereedschap

Houtafwerking

20 Doorgezaagd

Schuurmachine

22 In gesprek met

Stichting Landschapsbeheer
Gelderland

26 In beeld

Daan

27 Hout & ...

Wim Janssen

28 Ondernemersinterview

Ambachtelijk Botenbouw Centrum

32 Uit de kunst

Matt Jackson Studios

34 Dossier oude ambacht

Wilpsche Dijk

38 Jong Geleerd

Maurits van Toor

40 Een tweede leven

Renovatie orgel Eusebiuskerk

43 In Beeld

Corinne Abbekerk

44 Bedrijfsbezoek

Rigo Verffabriek

47 In beeld

Gerard van Tuijl

48 Leerling en meester

Lisa Riesmeijer en
Guido Seijmonsbergen

50 Made in

Czech Republic

52 Noeste woordzoeker

Maak kans op de Baptist
Jubileumschaaf én Japanse zaag!

32

Uit de kunst

Matt Jackson Studios

44

Bedrijfsbezoek
Rigo Verffabriek

‘Hoe moeilijker
het is, hoe
enthousiaster
ik word’

Pantelis Nikolaou is geboren in Athene. Eind jaren tachtig verhuisde hij vanwege de liefde naar Nederland. Behalve zijn vrouw heeft hij nog drie hartstochten: wiskunde, fietsen en hout. De houtwerkplaats in zijn schuur is een keurig geordend geheel van vlijmscherp geslepen, glimmend gepoetst handgereedschap met hier en daar wat lege plekjes voor de spullen die zich nog op zijn verlanglijst bevinden. “De nummer 8 van Veritas staat op mijn *to buy*-lijst. Van Sinterklaas krijg ik zoiets nooit”, zegt hij met een knipoog. “Dus zorg ik er zelf voor.”

Van vader op zoon

“Mijn vader was meubelmaker. Vanaf mijn dertiende, veertiende heb ik hem na school geholpen in de werkplaats. Die was boven ons huis. Heel onhandig. Grote platen moest je met twee mensen de trap op sjouwen. De specialiteit van mijn vader was de lintzaag. Hij zaagde grote panelen op maat. Zijn lintzaag had een diameter van een meter. Het blad hield hij zelf met een vijl scherp, met de hand. Dat moest nauwkeurig gebeuren. Meer dan een uur was hij daarmee bezig. Ook mijn peetoom was meubelmaker. Hij had een industriële werkplaats. Als hij een grote klus had, riep hij ons erbij. Hij deed binnenhuisdecoratie, zoals wenteltrappen. Prachtige stukken maakte hij.”

Meubelmaken

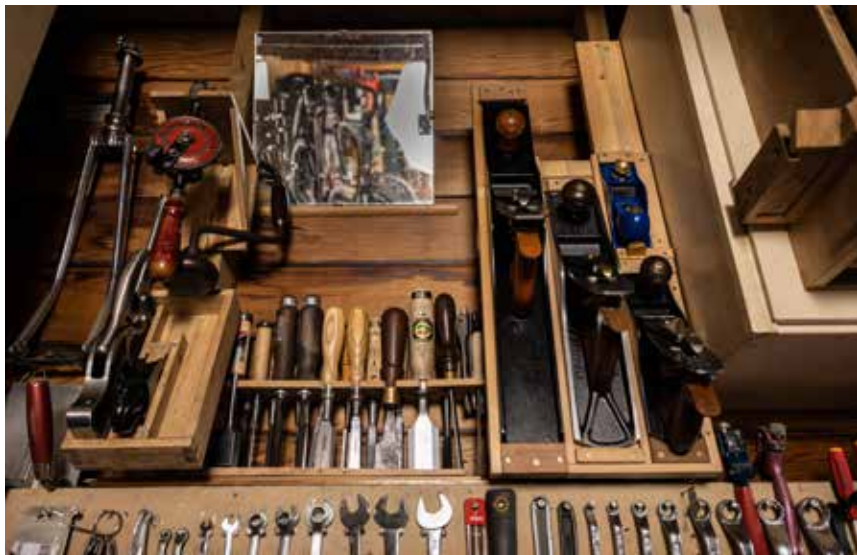
“Wat ik doe in mijn werkplaats is hobby. Ik heb respect voor echte vakmensen. In Nederland wordt dat ondergewaardeerd. Het werk wordt niet goed betaald, het vak

DE WERKPLAATS VAN *Pantelis Nikolaou*

niet aantrekkelijk gemaakt. Meubelmaken was vroeger: praten met de klant, hout uitzoeken, ontwerpen, maken en afwerken. En nu? Het hout gaat de machine in en komt er kant en klaar weer uit. Een echte meubelmaker begint te huilen als hij dat ziet!”

Boren met de hand

“Ik kom in de werkplaats voor ontspanning. Het maakt me niet uit hoe lang ik met iets bezig ben. Ik maak alles met de hand op maat. In de werkplaats van mijn vader mocht ik niet aan de elektrische gereedschappen komen. Behalve met een cirkelzaag en een bovenfrees heb ik eigenlijk nooit met machines gewerkt. Ik heb wel een cirkelzaag, hoor. Maar die maakt lawaai, geeft stof en is gevaarlijk. Ik werk met de handzaag. Ik heb verschillende soorten. Ik heb ook een handmatige boor. Ik zit midden in een woonwijk. Tot tien uur 's avonds kan ik nog gaatjes boren. Je hoort niks! Mooie zuivere gaten, hoor!”

Scherp als een mes

“De tanden van de handzaag moeten scherp zijn. Handmatig scherp is een techniek die niet iedereen beheerst. Mijn vader kon dat met zijn ogen dicht. Ik ben niet zo goed als hij, maar ik heb meer geleerd door er boeken over te lezen en YouTube filmpjes te kijken. Ik hou ervan gereedschap scherp te houden; beitels die als een scheermes door papier gaan. En als je blokschaaf scherp is, maak je mooie krullen. Er is niks mooiers dan krullen maken met je blokschaaf.”

Vlinders

“Voor mijn dochter heb ik twee nachtkastjes gemaakt met een klassieke zwaluwstaartverbinding en kwartiers gezaagd hout. Als je eikenhout op die manier zaagt, zijn er van die mooie glinstertjes te zien (spiegels, red.). Vlinders heten ze, in het Grieks. Mijn peetoom was er helemaal lyrisch van. Als hij ze zag, riep hij ons erbij om te komen kijken. Ik hou van eerlijk hout. Het allerbeste eikenhout komt uit Frankrijk. Het is relatief gezien niet duur en het is voor het leven. Niet alleen voor je eigen leven, maar ook dat van de generatie daarna.”

Verborgen zwaluwstaart

“De nachtkastjes heb ik geprobeerd te maken naar de normen van mijn vader. Nou, dan ligt de lat dus hoog. Toen ik een keer in Griekenland was, heb ik mijn vader gevraagd: pap, hoe maak je een verborgen zwaluwstaart? Hij pakte een trekzaag en een stuk hout en in een paar minuten had hij het voor elkaar. Vervolgens heb ik aan mijn zwaluwstaart de hele winter gewerkt. Met YouTube filmpjes en alles! Van hem heb ik geleerd: als je iets maakt, maak het dan goed.”

Schuine liplas

“Verbindingen maken, daar gaat het mij om. Nog steeds leer ik. Er zijn zo veel verbindingen die ik nog nooit heb gemaakt. Een schuine liplasverbinding, bijvoorbeeld. Oude dwarshuisboerderijen, met al die pen- en gatverbindingen, die kan ik uren bestuderen. Alles wat een beetje moeilijk is met houtverbindingen, wil ik op zijn minst één keer gedaan hebben. Hoe moeilijker het is, hoe enthousiaster ik word.”

‘Er is niks mooiers dan krullen maken met je blokschaaf’

Van plastic naar palissander

“Op mijn handzaag ben ik heel trots. Het handvat heb ik zelf gemaakt van palissanderhout uit Brazilië. De zaag is een Stanley en het handvat was oorspronkelijk van plastic. Als een handvat van een handzaag op jouw hand is gemaakt, dan heb je veel plezier, hoor! Ook voor mijn schaaf en mijn hamer heb ik een handvat gemaakt.” (Wijzend:) “En hier heb ik zelf houdertjes gemonteerd, zodat mijn hamers niet kunnen vallen. Al die slimigheidjes, daar hou ik ook van.” ●

Koen van Oort is meubelmaker en geeft sinds 2017 les op het ROC aan jonge meubelmakers in spe. Daarnaast vraagt hij zich van alles af. Waarom wilde hij het vak vroeger zelf zo graag leren, bijvoorbeeld. Of: valt er nog ergens romantiek te bespeuren in de dagelijkse praktijk van de meubelmaker? En: bestaat het ambacht eigenlijk nog wel?

door **Koen van Oort**

*‘Het hele
vak te
grabbel
gegooid!’*

Yes, we CAM!

Computer Numeric Control, ofwel CNC. De nekharen van veel meubelmakers gaan recht overeind staan als ze eraan denken. Frezen met een computergestuurde frees heeft toch niets meer te maken met ambacht? Je zegt wat de machine moet doen en dan is het met één druk op de knop gepiept. Niks geen beitel, handzaag, zwaluwstaart of pen-en-gatverbinding. Het hele vak te grabbel gegooit! Bij die club meubelmakers hoorde ik ook. Tja, zo was ik opgeleid: met groot respect voor het oude ambacht. Meubels maken met machines is toch een beetje valsspelen.

Maar, eerlijk is eerlijk, ik was vroeger niet de beste van mijn klas. Veel van mijn staartjes heb ik af moeten zagen. Waar ik wel heel goed in was? In CAD-tekenen (*computer-aided design*, red.). Ik had het snel onder de knie en ik deed het met plezier. Door het 2D- en 3D-tekenen op de computer begreep ik de ingewikkelde constructies van meubels ineens. Zonder CAD had ik dat niet eens gekund.

Toen ik in het onderwijs ging werken kreeg ik eindelijk de kans om met zo'n magische machine aan de slag te gaan. Ik was meteen om, gehypnotiseerd als ik was door de bewegingen van de x-as, de y-as en de z-as die aangestuurd werden door een geheime codetaal, geschreven door mij!

Inmiddels is het tij aan het keren in de wereld van de ambachtelijke meubelmakerij. De prijzen gaan omlaag, de bereikbaarheid wordt groter en de generatie meubelmakers die er aankomt is een stuk minder digitaal dan de gemiddelde vakman van tien jaar geleden.

Voor mijn studenten is het de normaalste zaak van de wereld. Zij zijn opgegroeid met 3D-printers, lasersnijders en CNC-frezen. De meubel-influencers op sociale media zorgen voor inspiratie en de nieuwe technieken worden gecombineerd met de oude. Mijn studenten maken waanzinnige werkstukken!

CAM (*Computer Automated Manufacturing*), zo noemen ze het. En ook dat gaat echt niet vanzelf, hoor. “Wat een gemartel!” hoor ik mijn student Mark mopperen vanachter zijn laptop. Hij probeert een naambordje te tekenen en te programmeren. Voor de derde keer. Nou, dan weet je dat het ambacht is! Als het gemartel is.

HOUTAFWERKING

Oliën

Een olie is veelal een eenvoudige manier om hout te behandelen en te beschermen. Kleurloze olie geeft een permanent 'nathout'-effect. Het versterkt de kleur en de tekening van het hout. Je brengt het aan met een roller, kwast of doek en de olie trekt in het hout. Vooral dun aanbrengen.

Lakken

Een lak ligt meer op het hout dan een olie en geeft een ander (vaak glanzend) effect aan het hout. Hoewel er ook lakken zijn die een matte uitstraling hebben.

Wassen

Een was (of wax) is ook meer een oppervlaktebehandeling. Het ligt op het hout en geeft dan ook een laag over het hout heen. Je voelt de nerf na behandeling niet meer. Let op: wie begint met was, kan niet meer terug zonder de was eerst volledig te verwijderen.

Beitsen

Een kleurbeits wordt gebruikt om de kleur van het hout aan te passen. Dit kan met een kleur als groen of geel, maar meestal heeft de beits een houttint. Een beits heeft in veel gevallen geen beschermende werking.

MERKEN HOUTAFWERKING

Osmo

Osmo is een Duitse producent van houtafwerkingsartikelen. Het assortiment van Osmo bestaat voornamelijk uit producten gebaseerd op natuurlijke oliën en wassen. Hierdoor behoudt het hout de natuurlijke eigenschappen. Osmo heeft producten voor zowel binnen- als buitenshuis en algemene onderhoudsartikelen.

Rigo

Rigo verffabriek is een Nederlands bedrijf uit 1938 dat verf-, olie- en lakproducten maakt. De naam Rigo is afgeleid van Gonda Ris, de vrouw van oprichter Henk van Westerhoven. Rigo verffabriek heeft verschillende producten met een eigen merklijn ontwikkeld zoals Skylt, Royl en Step.

Rustins en Chestnut

Rustins en Chestnut zijn twee Britse fabrikanten van oliën, wassen, lakken en beitsen. De bedrijven zijn toonaangevend in een brede reeks van afwerkingsproducten voor de meubelmaker, houtdraaijer, restaurateur en andere houtbewerkers.

Odie's Oil

Odie's Oil is een Amerikaanse fabrikant van oliën van bijzonder hoge kwaliteit. Producten van Odie's Oil zijn 100% natuurlijk en er is slechts één laag nodig voor een effectief resultaat. Doordat er geen oplossingsmiddelen zijn gebruikt, kan er met heel weinig olie een veel groter oppervlak behandeld worden in vergelijking met veel andere merken.

Bekijk alle houtafwerkingsproducten

MIJN FAVORIETE TOOLS

Sinds een jaar werkt kunstenaar en meubelmaker in opleiding **Barbara Walbrun** bij Baptist. Eerst in het magazijn en nu ook in de winkel. Veel ervaring heeft ze nog niet, vindt ze zelf, maar een frisse blik op een eeuwenoud vak is altijd welkom. En van wie kan die nou beter komen dan van een beginner? De vijf favorieten van Barbara zijn een ode aan de *basics*. Hier komen ze!

SJÖBERGS WERKBANK

“Omdat ik net begonnen ben met een opleiding aan het Hout- en Meubileringscollege, dacht ik: wat is het eerste wat je nodig hebt als je begint? Een werkbank dus, want je kunt nog zo’n goed gereedschap hebben; als je werkstuk niet stabiel is, ben je alsnog aan het worstelen. Sjöbergs is een degelijk Zweeds merk. De werkbank is van Europees beukenhout en heeft allerlei hulpmiddelen waardoor je alle kanten op kan. Het is een hele investering, maar dan kun je ook echt lang vooruit. Die van mij gaat ook al even mee. Ik heb een werkbank die is gemaakt door mijn overgrootvader.”

2

SHINWA BLOKHAAK

“Dag één van de opleiding begon met het samenstellen van een basisgereedschapskist. Over de blokhaak werd gezegd: ‘Je leent hem niet uit, je laat hem niet vallen, dit wordt vanaf nu je vriend.’ En het is waar, ik heb vriendschap gesloten met mijn blokhaak. Je hout, je machines, je controleert altijd eerst of alles haaks is. Die van Shinwa is een mooi basisstuk. Het is een blokhaak zonder poespas en hij is heel exact. Natuurlijk moet je eerst controleren of hij haaks is, maar als hij klopt, heb je een hele goeie in huis!”

3

GYOKUCHO RYOBA JAPANESE TREKZAAG

“Tot ik deze Japanse zaag kocht, zaagde ik nooit met een hand-zaag. Ik vond het ingewikkeld om te zagen. Maar een trekzaag voelt voor mij veel instinctiever dan een duwzaag. Ik kan er makkelijk een mooi begin mee maken voor een houtverbinding. Met duwen verspringt de zaag bij mij. Het blad van de Gyokucho is heel dun en heeft twee kanten: een schulp- en een afkortkant. Hij werkt heel precies. Voor mij is deze zaag een noodzaak. En een feestje! Ook zijn de zagen erg mooi ingepakt. Daaraan zie je dat er heel veel liefde zit in deze producten.”

4

KIRSCHEN TREKMES

“Dit is voor niet veel mensen een *basic*, maar voor mij wel. Twee handvatten met een mes ertussen: je bent een op een met het hout bezig. Werken met een trekmes is een goede manier om je hout te leren kennen en je ziet direct wat je doet. Ik heb er voor het eerst mee gewerkt toen ik mini-gereedschapskistjes maakte om te oefenen met de verschillende aspecten van houtbewerken. Het handvat maakte ik van een tak. Met deze Kirschen, een gebogen trekmes met een kleine bolling, kun je mooi over het hout glijden. Het is niet per se makkelijk, het vergt oefening, maar het liefste ga ik elke dag met een trekmes aan de slag.”

5

FESTOOL KAPEX KS 120 REB AFKORTZAAG

“Ik heb een afkortzaag die ik veel gebruik. Die is niet heel precies en nu ik verder kom met houtbewerken heb ik daar steeds meer behoefte aan. Met deze Festool kun je gemakkelijk hoeken en verstekken zagen, bijvoorbeeld voor het maken van lijsten. Door de dubbele laser zie je goed waar de zaaglijn is. Prettig is ook dat je hem naar je toe kunt trekken, waardoor hij niet veel ruimte inneemt, maar je wel een breed bereik hebt. Ook kun je er hoge materialen mee zagen. Vanwege zijn nauwkeurigheid staat deze Festool op mijn verlanglijst. Daarvoor moet ik eerst nog wat kunstwerken verkopen! Maar ik vind het niet erg om te sparen en ergens naar uit te kijken.”

Dossier
Gereedschap

De perfecte finish

'Vergeet deze twee gouden regels nooit: lees de handleiding én behandel eerst een proefstukje'

Een goede voorbereiding is het halve werk. Maar hoe zit het dan met de afwerking? Die kan volgens Mascha van der Meer je werkstuk maken of breken, want het kan op veel punten fout gaan. In dit dossier vertelt ze je over haar favoriete onderwerp: de perfecte finish voor elk werk.

Tip van Mascha

'Een favoriet van mij is Odie's Oil. Deze olie kun je op veel verschillende materialen toepassen en je hebt maar een heel klein beetje nodig. Je kunt de olie goed glanzend uitpoetsen, wat heel mooi is voor bijvoorbeeld een tafel. En hij ruikt zo lekker!'

De juiste afwerking van een houten werkstuk is volgens Mascha veel te vaak een ondergeschoven kindje. En dat is zonde, want alle uren die je in je werk hebt gestopt, wil je niet weggooien door een verkeerde afwerking te kiezen. Zelfs een geweldig afwerkingsproduct kan bij een verkeerde toepassing onomkeerbare schade toebrengen. Daarom Mascha's advies: denk al vroeg tijdens je project - in ieder geval vóór je gaat schuren - na over de finish en stel jezelf de volgende drie vragen:

1. Binnen of buiten?

De eerste vraag om jezelf te stellen voor het kiezen van een goed afwerkingsproduct, gaat over het toekomstig gebruik van je werkstuk: staat deze straks binnen of buiten? Dit dossier focust zich op geschikte afwerkingen voor binnen. Zie voor informatie over het behandelen van hout voor buiten het kader op pagina 19.

2. Welk gebruik?

Heb je een kast gemaakt, een houten puzzel of een fruitschaal? Al deze voorwerpen vragen om een andere afwerking. Het soort gebruik is heel

belangrijk. Een fruitschaal, snijplank of andere voorwerpen die met eten in aanraking komen, kunnen het beste afgewerkt worden met producten die voedselveilig zijn. De Food Safe Finish van Chestnut is hier een goed voorbeeld van. De Rustin's Chopping Board Oil heeft zelfs een bacteriedodende werking: ideaal voor een snijplank. Een houten aanrechtblad of houten vloer wordt intensief gebruikt en heeft dus een goede bescherming nodig, zowel tegen vlekken als stoten. Bij badkamermeubels is het juist weer heel belangrijk om een goede bescherming voor het hout in de vochtige ruimte te bieden.

3. Wat vind je mooi?

Hoe wil je dat je werkstuk eruitziet? Naast dat de afwerking een beschermende functie heeft, bepaalt het ook de uitstraling. Bij decoratieve voorwerpen is de kleur van belang en komt bescherming op de tweede plek. Bij gebruiksvoorwerpen is zowel de kleur als de bescherming belangrijk. Algemeen geldt: licht hout wordt met de tijd donkerder en donker hout

Tip van Mascha

'Wil je oneffenheden in het hout wegwerken? Kies dan een houtvuller die net een tint donkerder is dan je hout, dit valt minder op. Een favoriet van mij is Alsibois, dit product bestaat voornamelijk uit houtstof en kleurt mee met je afwerking. Bovendien wordt het keihard.'

juist lichter. Hou daar rekening mee bij het kiezen van je product voor de afwerking. Alle kleurloze oliën hebben bijvoorbeeld een 'nathout'-effect: de kleur van het hout wordt donkerder en versterkt. Olie dringt sowieso door in het hout en voedt dit. Was (wax) is oppervlakkiger. Maar let op: wie eenmaal begint met was, kan niet meer terug zonder de was eerst volledig te verwijderen.

Kleur

Sommige mensen werken graag met een kleurafwerking, bijvoorbeeld bij restauraties of bij goedkoop hout dat een luxere uitstraling moet krijgen. Ook zijn er verschillende kleuren beschikbaar voor het afwerken van kinderspeelgoed. Overigens bedekt een kleurlaag altijd de natuurlijke kleur en tekening (de nerf) in het hout, in plaats van deze te versterken. De kleurbeits Wood Dye van Rustins is zeer geschikt om kleur aan te brengen op hout. Deze beits is vrij dun en daardoor prettig aan te brengen. Daarna is nog wel een extra, beschermende laag nodig. Bij de tweecomponentenlak van Skylt is het mogelijk de eerste laag te vervangen door een Skylt 2K overlakbare kleurolie met pigment. De decorwassen van Osmo zijn wat dikker en in vele houtkleuren zoals kersen te verkrijgen, maar ook in geel, rood, blauw en groen. Ook hier zal vervolgens nog een beschermende laag met hardwaxolie overheen moeten. Let op: zodra het oppervlak van gekleurd hout beschadigd raakt, ontstaat er altijd kleurverschil! Dit is lastig bij te werken.

Bijzondere finishes

Er zijn nog veel meer merken en producten met een specifieke uitstraling en toepassing. Politoeren bijvoorbeeld is een andere (zeer intensieve!) manier om hout af te werken. Zie hiervoor het artikel over politoeren in NOEST #4. Schellak (shellack) wordt gebruikt bij muziekinstrumenten of restauratie. Wie een nog gladder effect wil, kan eerst sanding sealer (een poriënvuller) gebruiken en dan schellak.

Een ander specifiek product is bijvoorbeeld de plastic coating. Hiermee is het mogelijk een plastic finish over het hout aan te brengen, zoals op bijvoorbeeld auto-dashboards wel wordt gedaan. Deze laag is zo hard dat er vervolgens nog gepolijst kan worden voor een extreem glanzend effect.

Vorbereiding

Je weet nu op welke manier je je werk gaat afwerken, passend bij de functie ervan en natuurlijk bij jouw persoonlijke smaak. Nu kun je je werkstuk gaan voor-

Tip van Mascha

'Doe je aan houtdraaien? Dan kan een woodturning stick wax handig zijn. Deze hou je tijdens het draaien tegen het hout aan.'

bereiden! Hoe doe je dat? Het is het mooiste als het houtoppervlak helemaal kaal geschuurd is maar niet superfijn, dat werkt het prettigst. Lukt dat niet, dan is het de vraag of bijvoorbeeld een olie wel voldoende in het hout zal trekken.

Houtbewerkers denken vaak dat voor een optimaal eindresultaat het hout zo fijn mogelijk geschuurd moet worden. Dat is echter niet zo! Voor bijvoorbeeld de Osmo-olie is het schuren met korrel 120 optimaal. Ga je voor een fijnere korrel, dan gaat er heel fijn schuurstof in de poriën van het hout zitten en dat komt het resultaat niet ten goede. Er zijn weinig producten waarbij heel fijn schuren een goed idee is. Vaak kan dit wel als er eenmaal een eerste afwerkingslaag is aangebracht.

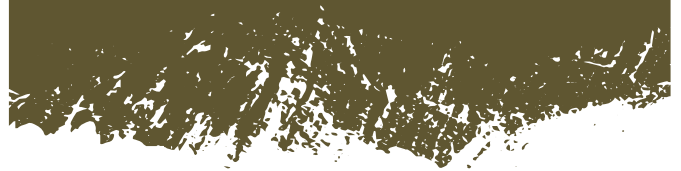
Geduld is een schone zaak

Welk product je ook kiest voor het afwerken van je houten werkstuk, vergeet deze twee gouden regels nooit: lees de handleiding én behandel eerst een proefstukje. Behandel je meteen je hele tafel, schaal of vloer en ben je niet tevreden, dan kun je dit niet meer ongedaan maken. En wees tot slot nog even extra voorzichtig met je prachtig behandelde eindresultaat: neem in ieder geval de adviezen voor droging of uitharding in de handleiding in acht, maar wacht liever nog iets langer voor je je werkstuk intensief gaat gebruiken. Die housewarming op je nieuwe vloer? Stel hem een paar weekjes uit. ●

Afwerkingen voor buiten

Ben je op zoek naar een geschikt afwerkingsproduct voor buiten, dan is het belangrijk je allereerst af te vragen of je hout horizontaal of verticaal gepositioneerd is. Op horizontale vlakken blijft water staan, op verticale niet en dat maakt verschil voor het product dat je kiest. Vraag twee is: mag het hout vergrijzen of niet? Kleurloze oliën bijvoorbeeld vergrijzen wel, lak of olie met een kleurtje veel minder. Denk echter niet dat je hout buiten voor altijd kunt beschermen tegen weersinvloeden; dat is een illusie.

Sommige soorten hout zijn gevoeliger voor schimmels dan andere en vragen daarom om een speciaal hiervoor ontwikkelde olie. Ook kan het wenselijk zijn om een anti-slipolie te gebruiken voor bijvoorbeeld het terras. Voor meer specifiek advies over de verschillende producten voor buiten, kun je het beste in de winkel langskomen.

Tip van Mascha

‘De Osmo TopOil *natural* heeft een witpigment en zorgt voor een natuurlijk effect. Je gebruikt eerst de *natural* en dan eroverheen de kleurloze olie van Osmo om licht hout zo natuurlijk mogelijk te houden.’

DOORGEZAAGD

schuurmachine

De schuurmachine zorgt voor efficiëntie bij het houtbewerken. Een schuurmachine wordt onder andere gebruikt bij het renoveren van hout, verwijderen en schuren van verflagen en het voorbereiden van een werkstuk voor de afwerking.

Vlak, delta of excenter

Er zijn verschillende soorten schuurmachines.

De meest voorkomende zijn de vlak-, delta- en excenterschuurmachines. De vlakschuurmachine (een rechthoekig model) is geschikt voor zowel grote als kleine oppervlakken, afhankelijk van het formaat van de machine. De deltaschuurmachine (een driehoekig model) is alleen geschikt voor kleinere oppervlakken en dan met name voor lastige plekken, zoals hoeken (ideaal voor kozijnen). De excentrische schuurmachine heeft een ronde zool en is zeer geschikt voor grote vlakke oppervlakken, maar kan door zijn vorm moeilijk hoeken bereiken.

Excentrisch en roterend

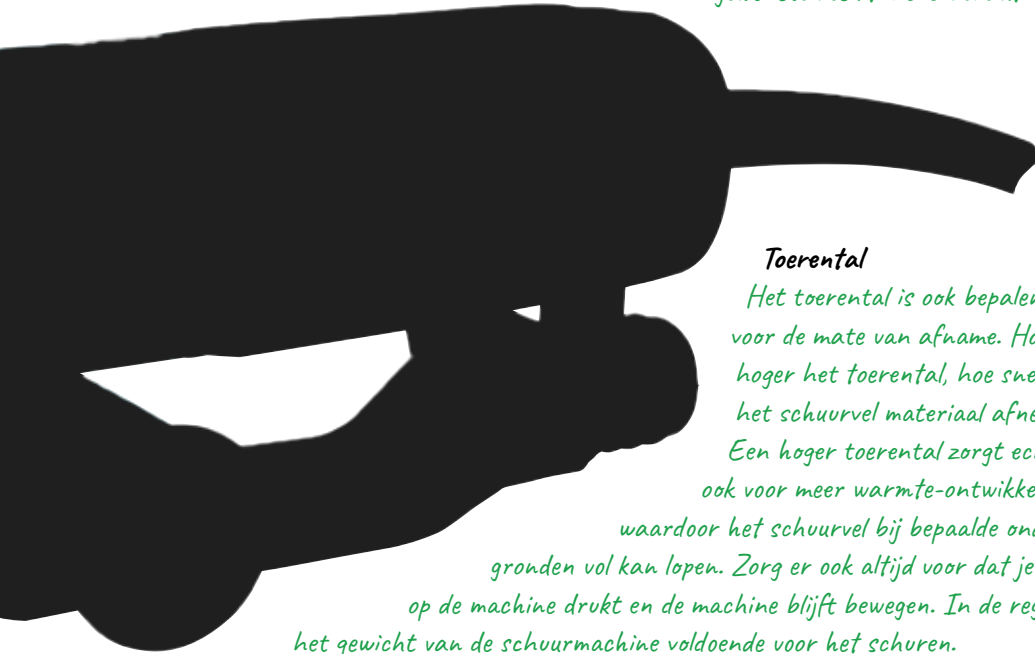
Machines die zowel een roterende als excentrische (buiten het middelpunt) beweging maken, gebruik je vooral bij grove schuurwerkzaamheden met een grove korrel. De beweging van deze machine maakt het schuren zeer efficiënt, met een hoge afname tot gevolg. Bij een fijnere korrel kun je beter alleen gebruikmaken van de excentrische beweging voor een fijner resultaat. Er zijn ook machines die beide opties hebben.

Schuurkorrel

De schuurkorrel is bepalend voor hoe grof of fijn het hout geschuurd wordt. Met een grove korrel heb je een hogere afname terwijl een fijne korrel zorgt voor een betere afwerking. Voor een betere afwerking is het advies om naar de staat van het oppervlak te kijken en het schuren op te bouwen door met een passende korrel te beginnen en geleidelijk de korrel fijner te maken, totdat het gewenste resultaat is bereikt.

Toerental

Het toerental is ook bepalend voor de mate van afname. Hoe hoger het toerental, hoe sneller het schuurvel materiaal afneemt. Een hoger toerental zorgt echter ook voor meer warmte-ontwikkeling waardoor het schuurvel bij bepaalde ondergronden vol kan lopen. Zorg er ook altijd voor dat je niet op de machine drukt en de machine blijft bewegen. In de regel is het gewicht van de schuurmachine voldoende voor het schuren.

Schuuruitslag

De schuuruitslag is de mate waarin de schuurzool beweegt. Dit is afhankelijk van de schuurmachine. Een kleine schuuruitslag van circa drie millimeter is ideaal voor fijn schuren. Een grotere schuuruitslag van circa vijf millimeter gebruik je bij de grove werkzaamheden waarbij een hogere afname gewenst is.

Accu of snoer

Net als alle andere elektrische handgereedschappen wordt de schuurmachine ook steeds vaker met een accu uitgebracht. Het is geheel afhankelijk van jouw persoonlijke voorkeur en het type werkzaamheden welke je het beste kunt gebruiken.

*Bekijk alle
(accu-)schuurmachines
op Baptist.nl.*

Van baggerbeugel tot klapzaag

*In gesprek met
Ruud Borkes*

Wie van groen houdt, kan zijn hart ophalen in de bosrijke omgeving van Rozendaal bij Arnhem. En wie van groen én gereedschappen houdt, is helemaal op zijn plek in de grote schuur van Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) midden in de Rozendaalse bossen. Zie hier de werkplek van Ruud Borkes, projectleider, adviseur en beheerder van het gereedschapsdepot van de stichting.

Ruud Borkes in het gereedschapsdepot.

Fijn dat we langs mogen komen, Ruud! Maar waar zijn we eigenlijk precies?

“Je bent nu bij de Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Wij zetten ons in voor het behoud van het cultuurlandschap in Gelderland met zijn houtsingels, houtwallen, knotbomen, boomgaarden en boerenerven. En waar deze kenmerken er niet meer zijn, helpen we met het terugbrengen ervan. Dat doen we door het delen van informatie, bijvoorbeeld via onze website, bijeenkomsten en cursussen, maar ook praktisch door hiervoor de juiste gereedschappen ter beschikking te stellen aan de inmiddels 524 vrijwilligersgroepen uit ons netwerk. Veel van de vrijwilligersgroepen die hiervan gebruikmaken, zoals klompenpadwerkgroepen, hoogstambrigades en poelenwerkgroepen, zijn op initiatief van bewoners, in opdracht van gemeenten door ons opgericht.”

Het is nu maandagmorgen 10.00 uur, volgens jou een goed moment om langs te komen. Waarom?

“Elke maandag en vrijdag kunnen vrijwilligers gereedschappen terugbrengen, ophalen of laten controleren. Voor de ladders en EHBO-kisten is het namelijk verplicht ze ieder jaar te laten keuren. Ik controleer deze onderdelen en een vrijwilliger loopt alle gereedschappen na. Ondertussen drinken we natuurlijk een kopje koffie. Het is meteen een mooi moment om te horen hoe het met de vrijwilligers gaat, of ze ergens tegenaan lopen en of er gereedschappen zijn waar ze wel of juist niet tevreden over zijn.”

Wat voor soort gebieden onderhouden de vrijwilligers?

“De vrijwilligersgroepen zijn volledig zelfstandig en bepalen zelf waar en wanneer ze aan het werk gaan. Dat doen ze in het landschap, in hun eigen woonomgeving. De stichting heeft zelf geen gronden in zijn bezit.”

En wie betaalt dat allemaal?

“We krijgen financiële ondersteuning vanuit de provincie, waar de SLG een prestatieovereenkomst mee heeft. Helaas is er momenteel veel onzekerheid over onze toekomst, er gaat naar verwachting veel bezuinigd worden. Behalve de provincie kunnen ook gemeenten de SLG een opdracht geven. Een voorbeeld daarvan is het project ‘Dorpen in het groen’. We gaan dan in opdracht van een gemeente, vaak mede op verzoek van bewoners zelf, aan de slag met de vergroening van een dorp. Allereerst houden we dan een informatieavond over het lokale landschap: hoe ziet dit eruit, hoe kun je je eigen omgeving op een landschappelijk en cultuurhistorisch verantwoorde manier vergroenen? De tweede stap is dat mensen zich kunnen opgeven voor advies. Wij komen dan langs, kijken naar de situatie en geven een passend advies. De derde stap is dat we een moment organiseren waarop bewoners bomen en struiken kunnen afhalen om hun eigen erf mee te vergroenen. Hiervan maken we dan meestal een feestelijk moment.”

De stichting helpt dus bij het in stand houden of terugbrengen van het cultuurlandschap in Gelderland. Maar hoe ziet dat landschap er dan eigenlijk uit?

“Je hebt in Gelderland allerlei verschillende landschapstypen. Hoe deze eruitzien hangt af van de ontstaansgeschiedenis en hoe de mens daarmee is omgegaan. De ijstijden hebben daarvoor de basis gelegd. We hebben hoge, droge delen, maar ook lage, natte delen waarbij elk gebied zijn eigen kenmerken heeft wat betreft beplanting, verkaveling en grondgebruik. Op basis daarvan bepaal je hoe je een landschap het beste weer kunt vergroenen. Natuurlijk wordt daarbij rekening gehouden met actuele thema's zoals het klimaat of de eikenprocessierups, maar altijd binnen de kaders. Zo kan het bijvoorbeeld voorkomen dat we op een erf geen eik, maar een linde adviseren aan te planten. Belangrijk is ook dat er altijd zoveel mogelijk variatie is in een landschap: in landschapselementen, beplanting en beheer. Deze variatie draagt bij aan de biodiversiteit en het landschap is hierdoor beter bestand tegen bijvoorbeeld ziektes of droogte.”

Je hebt hier een mooie schuur vol gereedschappen staan. Hoe gaat het uitlenen ervan in zijn werk?

“Vrijwilligers kunnen via onze site aangeven welke gereedschappen zij willen lenen. Veel gereedschap

is jaarrond uitgeleend, en dat is voor ons ook wel prettig qua ruimte. Als al het gereedschap in één keer terug zou zijn, zouden we hier ruimte te kort hebben! Maar het kan bijvoorbeeld ook zo zijn dat een school eenmalig vijftig schepjes en hesjes komt lenen voor een boomplantdag.”

Zijn de vrijwilligers een beetje zuinig op de gereedschappen?

“Meestal gelukkig wel, soms moet je mensen een beetje opvoeden. We geven ook altijd een poetskit mee voor het onderhoud van de gereedschappen. Dat is niet alleen handig, maar meteen een moment om in gesprek te gaan over het onderhoud.”

En hoe zit het met veilig werken?

“Vrijwilligers kunnen hier ook alle benodigde brillen, helmen enzovoorts lenen. En voor veiligheid geldt verder hetzelfde als voor onderhoud: je moet er met elkaar over in gesprek gaan.”

Kun je ons een korte rondleiding geven door de gereedschappen?

“We hebben voor ieder type vrijwilligersgroep specifieke gereedschappen. Voor poelenwerkgroepen zijn er bijvoorbeeld baggerbeugels, braamzeisen, sloothaken, harken en hooivorken. Speciaal voor kinderen hebben we kindergereedschappen, maar ook veiligheidshesjes en kleine handschoenen.

Vrijwilligers controleren en repareren waar nodig het gereedschap van de stichting.

Vrijwilligers komen langs om gereedschappen te lenen, terug te brengen of te laten keuren.

Meer weten over de SLG? Kijk op www.slgelderland.nl.

Voor de snoeibrigades hebben we in totaal meer dan driehonderd ladders in allerlei soorten en maten. Daarnaast snoeischaren en zagen in alle maten. We hebben ook een aantal machines zoals onze cyclomaaier, een maaimachine waarmee je vrij snel een groot stuk grasland kunt maaien, bijvoorbeeld om te hooien.”

Hoe bepaal je welk gereedschap het beste geschikt is voor al die verschillende klussen?

“We horen van vrijwilligers hoe de gereedschappen werken en wat zij prettig vinden. Soms komen ze zelf ook met ideeën aan, zoals laatst een zuringsteker. Dat is onze nieuwste aanwinst om eens uit te proberen.”

Al het gereedschapsonderhoud lijkt me wel een hele klus!

“Gelukkig hebben we vier vrijwilligers die me daarmee helpen. Overigens zoeken we er nog iemand bij! [zie kader, red.] Als het gereedschap netjes wordt teruggebracht, valt het wel mee, maar soms krijgen we inderdaad spullen terug waar we heel druk mee zijn. Ik heb hier een doos staan met gereedschappen die niet zo netjes zijn teruggebracht, die gebruik ik weer bij cursussen om te laten zien hoe het niet moet.”

Gebeurt het wel eens dat je besluit om aan bepaalde vrijwilligers geen gereedschap meer uit te lenen?

“Dat is gelukkig nog nooit gebeurd, maar soms moet ik iemand wel aanspreken op het onderhoud.” ●

Vrijwilliger gezocht!

De Stichting Landschapsbeheer Gelderland zoekt een nieuwe vrijwilliger voor het gereedschapsdepot in Rozendaal voor iedere maandag- en/of vrijdagochtend. Als vrijwilliger voer je onderhoud uit aan handgereedschappen zoals snoeizagen, pistoolzagen of spades. Je kijkt deze na, maakt ze schoon en waar nodig slijp of repareer je ze. Datzelfde geldt voor het motorische gereedschap. Daarnaast helpen de vrijwilligers bij diverse onderhoudswerkzaamheden op het erf van de stichting. Natuurlijk is ook het contact met de vrijwilligersgroepen die gereedschappen komen halen en brengen erg belangrijk. Je maakt een praatje met ze, vraagt of ze problemen zijn tegenkomen en of ze wellicht tips hebben voor het gereedschapsdepot.

Meer weten of reageren? Kijk op www.slgelderland.nl/info/vacatures-en-stages.

Kunst en meditatie in één

Zonder al te veel uit te willen wijden over zijn bewogen jeugd, deed Mugundan Paranirupasingam – afgekort Daan – daar zijn liefde voor bomen op. “Bomen ontspannen me. Ik praat met ze en de bomen achter mijn huis heb ik zelfs een naam gegeven.” Wat hem ook ontspant: pyrografie. “Als ik me niet lekker voel, pak ik een stuk hout en ga ik branden. Het dode hout krijgt dan een nieuwe ziel.” Kunst en meditatie in één. Zelf noemt hij het *breathing life into wood through art*. En dat snappen we als we Daans pyrografie-kunstwerken zien. Een jachtluipaard, een veulen of Gollum uit Lord of the Rings: allemaal lijken ze zo uit het hout te willen stappen.

Daan leerde zich het pyrograferen helemaal zelf aan. Zijn kennis deelt hij graag via bijvoorbeeld zijn Instagramkanaal. “Ooit vroeg ik een pyrografie-kunstenaar die ik erg bewonderde om advies, maar ik kreeg geen enkele reactie. Toen heb ik me voorgenomen: ik ga wél altijd antwoord geven als iemand me iets vraagt! En dat doe ik ook.” Kleine disclaimer: als iedereen na het lezen van dit artikel Daan massaal gaat mailen, dan kan het iets langer duren. Maar dat antwoord komt er!

www.instagram.com/daanart.co.uk

Wil je meer weten over Daan, hoe hij werkt en wat hij allemaal maakt? Kijk dan op de site van Baptist.

IN BEELD

HOUT&...

Hout op zich is al mooi, maar het laat zich ook goed combineren met andere materialen. In deze rubriek komt iedere editie een andere combinatie aan bod. Deze keer is dat hout&... meer dan leer.

Muizen met een smoel

Borden en kommen, daar begint Wim Janssen niet aan. “Ik maak niemand blij met een fruitschaal”, vindt de beginnend houtdraaier. Muizen zijn meer zijn ding. En dan specifiek muizen die geïnspireerd zijn op mensen. “Ik hou van mensen kijken. Een mens is toch mooi! Ik heb bijvoorbeeld Maurice van Baptist gemaakt. Dat muisje heeft grote oren, want Maurice kan goed luisteren. Hij weet altijd precies wat ik nodig heb.” Als hij een half jaar bezig is met houtdraaien, is het veel. Toch staat er een uitgebreide muizenfamilie te wachten op de tafel waar NOEST aanschuift voor een interview met Wim Janssen. “Zo’n dertig, veertig heb ik er al gemaakt”, schat hij. “Ik ga elke dag wel eventjes naar de schuur. Er zit een hoop in zo’n muis, qua vorm.”

Hout, messing en leer

De oogjes van zijn muizen maakt Wim met speldenknopjes van messing, de oren van leer. “De kop van mijn Coronet Herald kun je draaien. Daarom heb ik hem gekocht. Zo kan ik de muis goed aankijken en bepalen waar de oogjes en oren komen. Ik kan uren zitten. Met oren knippen kan ik zo een uur bezig zijn, hoor. Deze oortjes zijn ooit inlegzolen geweest, haha. Van zeemleer maak ik ze ook wel eens.”

Inspiratie

De hobby begon na een ontmoeting met houtdraaier en docent Peter Peer (zijn verhaal is te lezen in de eerste editie van NOEST, red.). “Ik zag hem op een beurs en dat was het begin,” memoreert Wim. “Peter kan zo enthousiast vertellen over een stukje hout. Ik had niks met hout, ja klussen en zagen deed ik wel, maar verder ben ik altijd met auto’s bezig geweest.”

Een tikkeltje anders

Waar de meeste mensen voorzichtig zouden beginnen met een cursus of een workshop, ging dat bij Wim een tikkeltje anders. “Om hout te draaien had ik een plek nodig, dus heb ik een hok gekocht, dakbedekking erop gemaakt, tegels erin gelegd en stroom aangelegd. Daarna ging ik mijn draaibank kopen”, vertelt hij. Op nuchtere toon: “Je hebt iets in je hoofd en je hebt ervoor gespaard. Als het niks is, dan heb je pech. IJzerdraaien doe ik wel mijn hele leven al, dat is eigenlijk dezelfde handeling.”

Aankijken

Gelukkig bleek Wim bijzonder tevreden te worden van zijn draaibank en na de aankoop van een lintzaag, een cirkelzaag en een stelletje beitels (“je moet nooit bezuinigen op beitels”), vond hij zijn missie: het maken van muizen met een smoel. “Het leukst vind ik het om het snoetje te maken. Dat is best moeilijk, hoor. Ze moeten je echt aankijken. De kunst is om het hout te vinden waar een gezichtje in zit.”

Niet te draaien

En hout vinden, daarin is Wim toevallig bijzonder inventief. Hij krijgt geregeld reststukken van kennissen, gebruikt snoeiafval van heggen en bomen en vraagt aan bouwvakkers of ze iets kunnen missen als hij op straat tegen een verbouwing aanloopt. “Ik wil alles draaien. Dat vind ik leuk,” verklaart hij. “Bijvoorbeeld hout waar ze steigers van maken. Dat is helemaal niet te draaien. Er zit iets in wat de beitel niet fijn vindt. Maar ik wil het tóch proberen. Het is het allerleukst als dingen lastig zijn!” ●

Frank Brouwer (links) met Taco Munnikhuis
(midden) en Jeroen Blansjaar (rechts).

Het Ambachtelijk Botenbouw Centrum BOTENBOUW VAN A TOT Z BIJ ABC

Enigszins verstopt, maar toch midden in Amersfoort, bevindt zich het ABC: het Ambachtelijk Botenbouw Centrum. Doodlopende weg inrijden, de dijk over, parkeren aan een rommelige kade, de deur van een oude loods open duwen en dan... bevind je je opeens in een waar walhalla voor botenliefhebbers. Ook een behoorlijk indrukwekkende plek overigens voor wie zelden een boot van dichtbij ziet, laat staan er ooit een gebouwd heeft. We zijn in het domein van eigenaar, leraar en botenbouwer en -restaurateur Frank Brouwer.

Frank Brouwer begon in 2012 zijn eigen botenbouwopleiding en geeft sinds 2014 actief les in zijn ambacht. Sinds 2017 doet hij dat vanuit zijn mooie loods in Amersfoort, vertelt hij in de koffieruimte, die vol hangt met foto's en tekeningen van boten. "Het was wel een heel gedoe, ik

moest maar liefst vijftien boten verhuizen!" Zelf leerde hij het vak in het Verenigd Koninkrijk, op het IBTC (*International Boatbuilding Training College*, red.). De weg daarnaartoe kende wel wat hobbels, volgens Frank: "Ik heb eerst een aantal universitaire studies geprobeerd, maar kwam erachter dat ik geen zitvlees had. Uiteindelijk kwam ik bij een zeilschool terecht, De Wijde Aa in Roelofarendsveen. Van huis uit had ik niets met boten, dat is daar echt begonnen." Samen met vijf vrienden besloot Frank een boot te kopen en helemaal zelf op te knappen. "Zonder enige kennis en kunde hebben we die boot helemaal gerestaureerd, en daar werd ik toch zo blij van! Via de zeilschool hoorde ik van iemand die naar Engeland ging voor een opleiding botenbouw en toen heb ik een intakegesprek gedaan voor die opleiding. Daarna dacht ik: dit ga ik doen."

Terug naar de basis

Vanaf 1990 werkte Frank in de botenbusiness en zat nooit zonder werk. Maar toch besloot hij om een volgende stap te zetten: "Om mij heen stopten steeds meer oude rotten en de jonge jongens weten vaak nog onvoldoende van dit vak. Toen ik ook nog eens allergisch werd voor epoxy (veel gebruikt bij de botenbouw, red.), dacht ik: nu moet ik terug naar de basis van het ambacht." In 2007 nam hij contact op met de opleiding in Engeland om te vragen of hij delen van de opleiding mocht gebruiken voor het opzetten van een eenjarige opleiding in Nederland. En dat mocht. Het resulteerde in een opleiding opgebouwd uit vier

modules, waarin 32 technieken te leren zijn. Hiervan moeten de studenten er minstens twintig halen. Hij maakte wel wat aanpassingen ten opzichte van de Engelse opleiding: zo werken studenten ook met echte projecten uit de markt.

Onderwijs op maat

Een eenjarige botenbouw-opleiding zoals die van het Ambachtelijk Botenbouw Centrum is uniek in Nederland, legt Frank uit. “We passen eigenlijk niet goed in het Nederlandse onderwijssysteem, want er is tegenwoordig geen plek meer voor de oude ambachtsschool. Hier stimuleren we ieders kracht en kwaliteit. De leeftijd van de leerlingen varieert en iedereen wordt op maat opgeleid. Natuurlijk toetsen we ze wel.” Leerlingen kunnen kiezen of ze fulltime of parttime (twee, drie of vier dagen per week) komen en krijgen alle tijd die ze nodig hebben om te leren. Grofweg kun je als leerling vijf kanten op, vertelt Frank: “je kunt echt de botenbouw in, met ronde vormen werken, dat is heel moeilijk. Je kunt je ook richten op scheepstimmerwerk, dat is vooral interieurwerk en wat meer ‘vierkant’. Daarnaast kun je aan de slag als meubelmaker of kun je je specialiseren in houtskeletbouw. Tot slot kun je je specialiseren als meewerkend voorman in bijvoorbeeld een timmerwerkplaats, als blijkt dat dit je het beste ligt.”

‘Boten zijn een bijproduct’

Meer dan een vak leren

Het overbrengen van vakkennis vraagt om andere vaardigheden dan zelf boten bouwen, merkte Frank, maar het paste hem direct. “Ik had altijd al stagiaires en dan merkte ik dat ik goed kon uitleggen en overbrengen. Ik vond dat meteen heel leuk om te doen. Ik zie mezelf nu als botenbouwer én als docent.” Vaak werkt hij zelf mee aan projecten, “omdat ik gewoon merk dat dit goed werkt. Omgekeerd leer ik veel van mijn leerlingen. Vaktechnisch, maar zeker ook op menselijk vlak.” Toen iemand hem eens vroeg wat het eindproduct was van zijn bedrijf, realiseerde Frank zich: dat zijn geen boten. “De boten zijn een bijproduct. Mijn gewenste ‘eindproduct’ is namelijk iemand die hier blij de deur uitloopt met vakkennis in zijn rugzak. Iedereen die hier binnenkomt, heeft zijn eigen verhaal: vastgelopen in het werk, ontslagen, geen opleiding kunnen vinden, noem maar op. Hier gebeuren dan twee dingen: je leert een vak en je ontwikkelt jezelf als mens.” Boten bouwen is namelijk heel geschikt als je

'Er is zo veel krapte in dit vak'

bijvoorbeeld tegen je eigen perfectionisme aanloopt, of zaken niet kunt loslaten, legt Frank uit. "Dan vragen we een leerling: wat gebeurt hier nu echt? Iemand die werkt in HR (human resources, oftewel personeelszaken, red.) gebruikt delen van onze opleiding om mensen uit hun comfortzone te halen. Daar zou ik nog wel meer mee willen doen, als ik de tijd en ruimte ervoor had."

Plek voor iedereen

Denken aan stoppen doet Frank nog niet. "Ik ben 58, maar doe pas twaalf jaar écht leuk werk, dus ik voel me nog jong." Hij verwacht dat er de komende jaren dan toch écht, éindelijk weer meer waardering komt voor de ambachtsman en -vrouw. "Ik hoop het al jaren, maar dit werk zit nog steeds in het slecht betaalde hoekje. Dat moet veranderen. En het gaat veranderen, want er is zo veel krapte! Ik word regelmatig gebeld of ik alweer mensen klaar heb. Er kunnen nog leerlingen bij, dus ik hoop echt op groei." Inmiddels heeft hij hulp van twee oud-studenten, Jeroen Blansjaar en Taco Munnikhuis, die elk twee dagen per week meehelpen bij het overdragen van dit ambacht.

Uitzicht

Grote dromen of ambities heeft Frank niet. "Ik ben tevreden met hoe het nu is. We praten wel over stapsgewijs uitbreiden, bijvoorbeeld door het groter maken

van onze 'kleine' timmerwerkplaats, of het creëren van meer ruimte voor workshops. Het zou geweldig zijn als er weer eens iemand een nieuwe boot wil laten bouwen, dat gebeurt maar zo'n één keer in de tien jaar." Een extra vestiging dan wellicht, in botenminnend Friesland bijvoorbeeld? Frank, lachend: "Daar kunnen ze het al! In Friesland zit echt nog veel vakkennis, daar hoef ik niet te zitten. Nee, Amersfoort is mooi centraal, mensen komen hier vanuit het hele land. Dit was dé werf van Amersfoort, ik wilde hier vroeger altijd al een stukje huren. En als ik later oud ben, wil ik een woning aan de overkant van het water zodat ik mooi op mijn eigen bedrijf uitkijk." ●

www.botenbouwcentrum.nl

De magische wereld van Matt Jackson

In zijn atelier in Den Bosch maakt Matt Jackson zich op voor een expositie in Brussel. De van oorsprong Amerikaanse kunstenaar maakt (bewegende) poppen, maskers en sculpturen en legt de laatste hand aan het werk dat straks tentoongesteld wordt. “Zoals je kunt zien, is nog niet alles af. Mijn werk is in verschillende stadia van voltooiing”, grapt hij.

Als kind wist ik niets van poppentheater. Wel keek ik naar de Muppets. Geweldig! Ook had je films als Labyrinth en The Dark Crystal, waarin poppen echte wezens speelden. Ik raakte betoverd door die illusie, de magie die mensen laat geloven dat iets echt is. In Pittsburgh heb ik later de opleiding Special Effects for Movies gedaan, maar ik heb niet lang in de filmwereld gewerkt. Ik kreeg een baan in New York, bij een ontwerper die poppen maakte voor Broadway.”

Japanse traditie

“Via Londen en Parijs ben ik bij een Nederlands poppentheatergezelschap terechtgekomen. Daar heb ik veel geleerd. Ook ging ik me verdiepen in Japanse poppenmakers. Ik deed mini-workshops om te leren op een traditionele manier poppen te maken en te werken met papier-maché. Ook ging ik naar Japan om maskers te maken. Eenmaal daar vroeg ik mij af waarom wij eigenlijk al die chemicaliën gebruiken als we het ook kunnen doen zoals in de Japanse en Indonesische

UIT DE KUNST

traditie en ben ik overgegaan naar het werken met niet-giftige, organische materialen, zoals hout- en huidenlijm.”

Onna Musha

“Mijn meest dierbare pop, Onna Musha, is ontstaan tussen opdrachten door. Om mijn gedachten te verzetten wilde ik iets maken voor mezelf. Ze bestaat gedeeltelijk uit dingen die ik gevonden heb. Haar romp komt van een vintage paspop. Haar vlecht is uit de weggeefhoek bij mijn vroegere atelier in Amsterdam. Het zat in een doosje en was van een non die haar haar wilde versturen naar Rome. De handen en ogen waren over van een opdracht. Haar papieren arm komt uit Japan en die van stof uit Frankrijk. Het was een organisch proces.”

Armen als worstjes

“Als demo voor een stagiair in Parijs heb ik een pop van 165 centimeter uit hout en papier-maché ontworpen. Dat was een uitdaging. Hoe kan ik een pop van hout maken die toch licht is? Wat doet een elleboog? Hoe vertaal je dat in beweging? De juiste verhoudingen zijn belangrijk. Eerst zagen de armen eruit als worstjes. Inmiddels zitten ze een stuk ingewikkelder in elkaar en heb ik bijvoorbeeld bewegende polsen en geheime pinnen aangebracht. Ik heb mezelf langzaam alles aangeleerd en er steeds gereedschap bij gekocht. Sinds kort heb ik een Tormek! Daar ben ik

‘Poppen en maskers hebben het geloof van de toeschouwer nodig’

heel blij mee, maar als ik moet kiezen dan heb ik een lichte voorkeur voor handgereedschap. Mijn favoriet is mijn Japanse zaag. Daar mag niemand aankomen!”

Het geloof van de toeschouwer

“Mijn maskers en poppen zijn geen vrienden of familie, maar ze zijn me wel dierbaar. In de oude Japanse traditie representeren maskers wezens die uit een andere wereld komen. Dat inspireert me. Ik wil dat wat ik maak verbinden aan degene die het ziet, een aantrekkingskracht creëren. Ik maak levende wezens die communiceren met het publiek, maar om dat te kunnen doen, hebben ze het geloof van de toeschouwer nodig. Inmiddels maak ik ook statische sculpturen. Poppen en maskers zullen altijd blijven, maar het is fijn om iets te maken zonder dat het hoeft te bewegen.” ●

www.mattjacksonstudios.com

Dossier
Oude ambacht

Wie wat bewaart, heeft wat

*Over historisch hout zagen
en klompen maken*

Wie wil leren hoe er vroeger hout gezaagd werd, valt bij Stichting Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk met zijn neus in de boter. En er is nog meer te zien. Het terrein aan de rand van Twello herbergt een industrieel erfgoedcentrum waar behalve een historische houtzagerij, ook een slijperij van de oude stempel en een ambachtelijke klompenmakerij te bezoeken zijn. Tijd voor een geschiedenislesje!

Zo oud als de mensheid

Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk wordt opgericht aan het begin van de twintigste eeuw. In 1917 is de onderneming voor het eerst in de boeken van de Kamer van Koophandel te vinden. De eerste zaagmachine van het bedrijf wordt aangedreven door stoom, een toepassing die vanaf 1870 wordt gebruikt. Niet zo lang overigens. Rondom de jaren twintig gaat de zagerij over op een verbrandingsmotor en vanaf 1928 werken alle apparaten op elektriciteit. Aan dit alles gaat heel wat vooraf. Wie de zaag heeft uitgevonden, daar zijn de meningen over verdeeld. Wel is bekend dat het gereedschap bijna zo oud is als de mensheid zelf. Archeologische vondsten maken duidelijk dat mensen in de prehistorie zagen van vuursteen gebruiken. Rond 3500 voor Christus ontstaan exemplaren van koper en vanaf 1200 voor Christus is de ijzeren zaag de norm.

Houtzaagmolen

Zagen blijft lange tijd handwerk. Pas aan het begin van de dertiende eeuw gaan mensen de watermolen gebruiken als krachtbron voor het fysiek zware werk. Vanaf de zestiende eeuw neemt de wind het over. In 1592 vindt Cornelis Corneliszoon

van Uitgeest de houtzaagmolen uit. Die zorgt ervoor dat zagen dertig keer sneller gaat dan met de hand. Ook Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk bezit een houtzaagmolen. Tot 1926 wordt deze Bolwerksmolen, die aan de Oude IJssel staat, gebruikt om hout te zagen. Daarna dient de molen, en met name de loods ernaast, als opslagplaats. De molenkolk blijft wel in gebruik.

Balkengat

De molenkolk, ook wel het balkengat, is speciaal afgegraven om boomstammen die over de rivier of met paard en wagen worden aangevoerd te wateren. Het wateren zorgt ervoor dat het hout recht blijft. De stammen moeten minstens twee jaar in het water liggen voordat ze met een raam- of kraanzaag in de lengterichting in plakken kunnen worden gezaagd om opgelat te worden, zodat ze kunnen drogen. Het balkengat mag niet te diep zijn. Eikenhout bijvoorbeeld zinkt naar de bodem. Om de boomstammen naar de zaagmachine te vervoeren wordt een mallejan gebruikt: een bouwstel van twee reusachtige wielen met ertussen een as en een dissel. Het geheel wordt getrokken door paarden.

Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk is in 2015 met behulp van subsidies aangekocht door een aantal enthousiaste vrijwilligers die de gebouwen en de machines wil behouden voor volgende generaties. Het voormalige bedrijf is nu een industrieel erfgoedcentrum met een museumfunctie en de oude zagerij heeft een monumentenstatus. Het doel van de stichting is het stimuleren van historisch besef en het overdragen van ambachtelijke kennis en vaardigheden. Om het centrum te bekostigen maken de vrijwilligers met oorspronkelijk gereedschap en machines producten voor de verkoop, zoals boomstamtafels van eiken- en beukenhout. Ook verhuren ze werkplaatsen aan kleine bedrijven die ambachtelijk werken en geven ze op afspraak en tegen betaling rondleidingen over het terrein en in de werkplaatsen.

www.wilpschedijk.nl

Zaagmachines

In het verleden is er in Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk behalve met een raamzaag en een lintzaag ook gewerkt met cirkelzagen. Halverwege de negentiende eeuw is dat heel gebruikelijk in houtzagerijen. De cirkelzaag is in 1777 gepatenteerd door Samuel Miller. Waarschijnlijk is de uitvinding ouder. Omstreeks dezelfde tijd is ook de kettingzaag bedacht. Die wordt in eerste instantie niet

gebruikt voor hout, maar voor medische ingrepen. Momenteel heeft Stichting Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk vijf originele zaagmachines in beheer: een horizontale lintzaag, twee verticale lintzagen, een boomstamzaag en een raamzaag. Die laatste is 140 jaar oud en wordt aangedreven door een stoommachine, die door de vrijwilligers van het erfgoedcentrum (zie kader) zelf gerestaureerd is. Het bouwwerk eromheen is van hout en zonder een spijker te gebruiken in elkaar gezet.

Slijperij

Iedere zichzelf respecterende houtzagerij scherpt zijn zagen zelf. Dat was vroeger ook zo. De Stoomhoutzagerij heeft een aparte werkplaats voor het slijpen van zagen en beitels: de slijperij. Een aantal slijpmachines is bewaard gebleven. Aan het begin van de negentiende eeuw is handmatig slijpen gewoon. Een zaag wordt eerst uit het raam gehaald en geplaatst in de bok. Dan worden alle tanden op een lijn gezet (het vlakken van de zaag). Daarna worden ze met een vijl scherp gemaakt (het strijken van de zaag). Als laatste worden de tanden gezet, ofwel met een zettang of -ijzer in de juiste stand gebogen. Hoe de tanden gezet en gevijld worden, is afhankelijk van de houtsoort.

Houtsoorten

Bij Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk wordt voornamelijk lokaal hout verwerkt. Het hout wordt gebruikt om eierkisten en hutkoffers te maken. Ook wordt het toegepast voor bielzen in opdracht van de Nederlandse Spoorwegen en ingezet als mijnhout voor de Staatsmijnen. Het mijnhout komt van Veluws dennenhout. Grenen heeft genoeg draag- en buigkracht om te dienen als steun- en stutmateriaal. Bovendien maakt het een krakend geluid voordat het breekt, zodat de mijnwerkers worden gewaarschuwd als er een schacht in dreigt te storten. De Stoomhoutzagerij verwerkt bovendien wilgen- en populierenhout voor kisten. Deze houtsoorten dienen ook als basismateriaal voor klompen.

Klompenmakerij

Het maken van klompen is geen onderdeel van de geschiedenis van Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk. De historische klompenmakerij op het terrein komt uit Borne en is in 2015 in zijn geheel overgenomen door het erfgoedcentrum. Eigenaar en vierde generatie klompenmaker Bertus Roesink schenkt de oudste klompenmakerij van Nederland, opgericht in 1867, bij gebrek aan opvolging aan de stichting. Het ambacht van klompen maken, handmatig en machinaal, staat sinds 2013 op de Nationale Lijst Immaterieel Erfgoed.

Momenteel heeft Stichting Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk vijf originele zaagmachines in beheer.

Franse uitvinding

De geschiedenis van de klomp gaat terug tot aan de middeleeuwen. Daar ontstaat de eerste klomp uit een houten sandaal. In de vijftiende eeuw wordt er voor het eerst een klomp uit één stuk hout gemaakt. Vaak wordt gedacht dat de klomp een Nederlandse vinding is, maar het zijn de Fransen die het schoeisel bedenken.

Handgemaakte klompen

Lang worden klompen met de hand gemaakt. Het doorzagen en kloven van de stam, het verkappen van het hout in ruwe vorm en het in model snijden van de buitenkant van de klomp met een paalmes, het is allemaal handwerk. Vlijmscherp moet het gereedschap zijn. De klompen worden vervolgens per paar met spieën vastgezet om met lepelboren, haken en messen de klompholte te vormen. Het afwerken van de buitenkant gaat weer met een paalmes.

Machinaal klompen maken

Tussen 1900 en 1940 worden klompenmakers-werkplaatsen steeds meer met machines uitgerust. Het ambacht verandert. De ruwe vorm, of het basisblok, wordt niet meer met de hand verkapt, maar met de lintzaag gezaagd. Twee blokken gaan in de moederklompmachine waar al draaiend de buitenkant van een klompenpaar wordt gevormd. Dan volgt in een volgend apparaat het uitboren van de klompen. De voor- en achterkant van de klomp worden wel handmatig gesneden. Na het schuren van de binnen- en buitenkant met de bandschuur-machine, moeten de klompen acht weken tot drie maanden drogen.

Volgende generatie

Bertus maakt in de jaren na de oorlog zo'n 3.000 paar klompen per week. Met de komst van een Duitse uitvinding, een machine die in drie minuten een complete klomp maakt, loopt dat in de jaren zestig een heel stuk terug. De uitvinding is de doodsteek van het ambachtelijk klompen maken. En met de komst van de Zweedse muil en de Chinese klomp tien jaar later is het dragen van Nederlandse houten klompen zo goed als ten einde. Hoewel Bertus inmiddels afscheid heeft genomen van de klompenmakerij, heeft hij bij Stoomhoutzagerij Wilpsche Dijk vijf nieuwe, jonge klompenmakers opgeleid. Zo blijft het ambacht in ieder geval nóg een generatie bewaard. ●

Woordenlijst:

Kraan- of raamzaag: zaag die bediend wordt door twee mensen om boomstammen in de lengte door te zagen. Een persoon staat boven op de stam, de ander eronder. Om de beurt trekken ze aan de zaag.

Oplatten: het opslaan en laten drogen van vers gezaagd hout door ruimte tussen de planken te laten, zodat het hout niet gaat schimmelen.

Paalmes: lang mes (70 tot 100 centimeter) met aan het ene uiteinde een haaks op het mes bevestigd houten handvat en aan de andere kant een haak waarmee het mes aan de werkbank bevestigd wordt.

'Je moet hout kennen voordat je het bewerkt'

Technicus Hout en Restauratie in opleiding Maurits van Toor (19) werd in maart 2024 tweede bij de jaarlijkse nationale vakwedstrijd voor jonge talenten in het mbo, *Skills The Finals*. De tweedejaars student van het ROC van Twente deed mee in de categorie meubelmaken, waarbij hij in de Brabanthallen onder toezicht oog van duizenden bezoekers en onder grote tijdsdruk een superstrak kastje produceerde. “Dat was een gave uitdaging. Daar hou ik wel van!”

JONG GELEERD!

Gefeliciteerd met je tweede plek! Vertel, hoe is het zo gekomen?

“Eerst hadden we voorronden binnen school. Daarna ging ik door naar de landelijke kwalificatie. Daar moesten we binnen vijf uur een nachtkastje maken. Ik heb veel tijd verloren vanwege een digitale formaatzaag waar ik nog nooit mee had gewerkt. Die zaag ging tussen mijn oren zitten. Ik werd negende en kwam op de runner-uplijst te staan. Toen haakte er iemand af en mocht ik toch meedoen aan de finale. En dan word je tweede! Dat was een verrassing.”

En het is geen kleine wedstrijd.

“De eerste dag was er 15.000 man. Sta je daar in een hoek met dranghekken eromheen. De jury loopt overal tussendoor. Maar ik had er geen last van. Je zit helemaal in je bubbel. In de pauze kijk je eens om je heen en dan denk je: joh, wat veel mensen! Het is vooral de tijdsdruk die het spannend maakt.”

Hoe gaat zo’n finale in zijn werk?

“Je krijgt eerst een werktekening te zien. Dan ga je een werkvolgorde maken. Die moet je goed op papier zetten, daar krijg je ook punten voor. Het ordenen van je werkplek is ook belangrijk; voor je het weet heb je allemaal lijmklemmen om je heen. Ik had een toolbox op wielen mee, zo had ik een tweede werkbank. Er zijn heel strikte regels, dus je moet overal goed over nadenken. Op tijd werken is het allerbelangrijkst. Daar heb ik veel op getraind. Iets moois maken kan iedereen, maar binnen een bepaald aantal uren een strak meubel neerzetten niet.”

En nu ben je weer gewoon aan het studeren?

“Ja, ik ben op het moment bezig met een roede-raampje. Vroeger konden ze glas nog niet zo groot maken. Ik hou van die details, zo’n raam straalt echt wat uit. En het is een complexe verbinding. Het is gaaf om die zo strak mogelijk, zonder een kiertje, te maken. Voor mijn meesterwerkstuk van volgend jaar ben ik een bureau aan het ontwerpen dat rond wegloopt. Rondingen zijn altijd ontzettend uitdagend. Ik wil zoveel mogelijk moeilijke dingen in het ontwerp.”

Waar komt die gedrevenheid vandaan?

“Als kind was ik al aan het knutselen met hout. Van knutselen leer je veel! Ik denk dat ik het van mijn opa

heb. Die had geen opleiding, maar hij maakte alles zelf. Dat inspireerde mij. Als ik iets heb gemaakt, laat ik het altijd aan hem zien. Dan zit hij echt te stralen. Dat vindt hij echt mooi. Tien jaar geleden kreeg hij een herseninfarct. Hij raakte rechts verlamd, dus heeft hij alles met links opgepakt. Stiekem verbaas ik me erover hoeveel hij toch nog kan. Dat vind ik echt knap.”

En als je klaar bent met studeren, wat ga je dan doen?

“Ik zou best de meubelmakerskant op willen, maar dan wel zo ambachtelijk mogelijk. Van een CNC-machine hou ik bewust afstand. Daar kan ik mijn behoefte aan uitdaging niet in kwijt. Je moet hout kennen voordat je het bewerkt. Restaureren is ook echt ambachtelijk: om iets op zo’n manier te maken dat je het object in ere houdt, dat vind ik mooi. Ik hou van oude dingen. Maar wat ik leuk vind en wat bij mij past: ik ga het zien. Er komt vanzelf iets op mijn pad. Je kunt natuurlijk alles maken van hout. Er is altijd wat te doen en je bent nooit uitgeleerd.” ●

Technicus Hout en Restauratie

De bol-opleiding Technicus Hout en Restauratie in Hengelo is een samenwerking tussen het ROC van Twente en Stichting RIBO (Restauratie & Innovatie in de Bouw in Overijssel). De studenten krijgen praktijkles in het Praktijkcentrum Restauratie en Ambacht te midden van een indrukwekkend depot met historische bouwmaterialen. Coördinator Erik Kloek: “De leerlingen lopen drie dagen in de week stage en één dag zijn ze hier in de werkplaats. Daar kunnen ze opdrachten maken en de verdieping in. Complex werk kun je niet altijd kwijt op je stageplek. De leerlingen sluiten het laatste jaar af met een meesterwerkstuk. Dat mogen ze zelf bedenken. Twee van onze leerlingen zijn bijvoorbeeld nu bezig met het maken van een replica van een tjaskermolen (kleine, van oorsprong Friese molen, red.) voor een museum. Veel oude technieken zijn verloren gegaan. Het is leuk om samen te ontdekken hoe en waarom iets op een bepaalde manier gemaakt is.”

NIEUWE TECHNIEKEN EN OUDE LUISTER

Elbertse & Van Vulpen Orgelmakers

Het meer dan twee eeuwen oude Strumphlerorgel van de Eusebiuskerk in Arnhem wordt opgeknapt. Het instrument is zo groot als een grachtenpand en heeft bijna 3.700 pijpen die een voor een worden hersteld. Ook wordt er gewerkt aan een nieuwe windvoorziening.

De grootscheepse restauratie gebeurt bij Elbertse & Van Vulpen Orgelmakers in Utrecht. NOEST neemt een kijkje.

Voordat we afreizen naar Utrecht, stappen we de Eusebiuskerk binnen waar we directeur Meike Verhagen ontmoeten. Zij wordt in februari 2021 's nachts uit bed gebeld vanwege een loeiend brandalarm. "Toen ik de kerk binnenkwam, zag ik dat er vanuit de gewelven water over het orgel stroomde", vertelt ze. Bij inspectie blijkt dat er een leiding gesprongen is. De waterval die dat veroorzaakt, maakt dat het orgel onbespeelbaar wordt. Restauratie van het instrument staat al een tijdje op het programma, maar nu moet alles uit de kast gehaald worden. "Vilt, hout, leer, het orgel was total loss. Onze organist (Johan Luijmens, red.) was zo ongeveer in tranen." Met het verzekeringsgeld en een subsidie van Klinkend Erfgoed kan in 2023 een begin worden gemaakt. Genoeg is het niet. Voor de restauratie is anderhalf miljoen euro nodig. Na het aanspreken van allerlei fondsen wordt voor de laatste twee en een halve ton een publiekscampagne opgestart: Geef de kerk weer klank. "We zijn er nog niet," zegt Meike. "Maar we hebben goede hoop dat het gaat lukken."

Spektakel

Dat is maar goed ook, want in de werkplaats van Elbertse & Van Vulpen Orgelmakers in Utrecht is een team van specialisten druk bezig het machtige orgel in oude luister te herstellen. Orgelmaker Marijn Slappendel geeft een rondleiding langs de werkplaatsen. In de eerste ruimte is onmiddellijk een spectaculair beeld te zien. Hier worden namelijk de balgen gemaakt. Met een potje beenderlijm is collega Maarten bezig een meterslange balg met geiten- en runderleer luchtdicht te maken. Het gevaarte is zo groot als een flinke babypotvis en neemt de hele werkplaats in beslag. "En dan zijn er straks acht van die dingen, hè!" glundert Marijn.

Primeur

Marijn is het brein achter de nieuwe windvoorziening van het orgel. De balgen die de pijpen van lucht moeten voorzien, worden onder zijn leiding voorzien van een computergestuurd balgtreedsysteem. "Vroeger werden de balgen met hefbomen opgetild," legt hij uit. "Dat gebeurde handmatig. Later werd een ventilator ingezet, maar dat gaf een andere karakteristiek aan de klank. Met de machine die we hebben ontwikkeld, proberen we het handwerk na te bootsen en de oorspronkelijke klank van het orgel terug te brengen." Deze digitale techniek is nog nooit gebruikt voor zo'n groot orgel als dat van de Eusebius. "Het komt open in de toren te hangen, zodat het te zien is voor de mensen. Het geheel is een uitdaging om te maken." De reconstructie vindt plaats op basis van het oorspronkelijke bestek van het Strumphlerorgel.

Orgelmakerij

Na een werkplaats met diverse kleinere orgels, waar onder een waarop Marijn zijn digitale innovaties uitprobeert, en een werkplaats met onderdelen zover

Na de
restauratie
kan het orgel
beginnen aan zijn
vierde leven.

het oog reikt, volgt het hart van het bedrijf: de orgelmakerij. Hier werken Ferry en Barry ("we worden ook wel Buurman en Buurman genoemd") aan het speelmechaniek. Alle onderdelen worden ontroest, geschuurd, ontvet, gespoten en waar nodig gerepareerd. "En dan zijn ze weer mooi", aldus Marijn. Zo veel mogelijk onderdelen worden tijdens de restauratie hergebruikt of hersteld.

Pijpenmakerij

In de pijpenmakerij ernaast is pijpenmaker en intonateur Albert-Jan, gewapend met een soldeerbout en een scherp gehoor, bezig met het verlengen van de orgelpijpen. Een heel precies werkje, want naast de windvoorziening zijn ook de pijpen een wezenlijke factor in het terugbrengen van het oorspronkelijke klankbeeld van het orgel. "In de zeventiende en

'Het herstellen van de toonhoogte is heel belangrijk voor de klank'

achttiende eeuw verschilden orgels onderling van toonhoogte", legt Marijn uit. "Later is dit gestandaardiseerd. De pijpen van dit orgel zijn ingekort geweest en dat klinkt heel anders. Het herstellen van de toonhoogte is heel belangrijk voor de klank."

Grote jongens

De verlengstukken van de pijpen zijn, net als de pijpen zelf, van lood. "Dat gieten we nog steeds zelf", vertelt Marijn. "Hierachter zit de loodgieterij." Een kijkje om de hoek leert dat daar vandaag niet wordt gewerkt en dus lopen we door naar de laatste ruimte van het gebouw: de opslag. Hier liggen de orgelpijpen rijendik en keurig gelabeld opgeslagen. Maar niet allemaal. De indrukwekkendste exemplaren van het pijpwerk hebben we gemist. Die zijn zo enorm dat je ze over het hoofd ziet als je ze tegenkomt, zo blijkt als we na de rondleiding weer uitkomen bij het begin. "Kijk," wijst Marijn. "Hier staan ook nog een paar grote jongens uit de Eus. Die konden nergens anders heen." En inderdaad, tegenover de voordeur staat een aantal reuzen stil en geduldig te wachten op hun volgende leven. In 2025 is het zover. Dan zal het vernieuwde Strumphlerorgel weer klinken in de kerk. ●

www.geefklank.nl

De vele levens van het Strumphlerorgel

Het Strumphlerorgel stamt uit 1795. Het stond lang in Amsterdam en verhuisde pas in de jaren vijftig van de vorige eeuw naar Arnhem om het Wagnerorgel dat in de Tweede Wereldoorlog tot splinters werd gebombardeerd te vervangen. In 1962 werd het orgel aangepast aan de moderne tijd en in gebruik genomen in de Eusebiuskerk. In 1975 kreeg het een houten omkisting om het te beschermen tijdens een renovatie van de kerk. Dat hielp matig. In 1983 bleek het orgel zo vervuild dat het schoongemaakt moest worden. Pas in 1985 kon er weer op gespeeld worden. Na de waterschade van 2021 en de omvangrijke restauratie kan het Strumphlerorgel beginnen aan zijn vierde leven.

'Dat houterige zit er wel in'

“Gek op hout was ik altijd al. Mijn vader was vroeger timmerman, dus dat houterige zit er wel in.” Een jaar of zes geleden ontdekte Corinne Abbekerk pyrografie: het tekenen en schrijven op hout met een brandpen. Na een poosje kwam daar ook figuurzagen bij. “Ik heb 35 hobby’s uitprobeerde,” vertelt ze. “Maar dit is echt mijn ding. Juist de afwisseling tussen pyrografie en figuurzagen is voor mij perfect.” Balans is voor Corinne essentieel. Ze heeft een bindweefselaandoening. Tien jaar geleden moest ze hierdoor stoppen met werken. “Ik ben echt een werkpaard, dus ik zocht naar afleiding. En iets maken vind ik fijn.” Ideeën heeft ze genoeg. Als haar hoofd de baas was, zou Corinne elke dag een nieuw project beginnen. Of, nog beter, twee of drie. In de praktijk moet ze, vanwege haar beperkte energie, keuzes maken. “Van al mijn ideeën kies ik de gaafste uit. Laatst ben ik begonnen met intarsia (inlegwerk, red.). Dat had ik nog nooit gedaan. Een hele uitdaging! Ik hou ervan te kijken wat ik kan. In het begin lijkt het nergens op. Maar dan ga je proberen en dan lukt het toch. Als je het oppakt, kun je alles leren.”

www.facebook.com/precisiefikken

IN BEELD

Wil je weten wat Corinne allemaal maakt en met welke materialen? Kijk dan op de site van Baptist.

*Op bezoek bij
Rigo Verffabriek:*
**'WIJ ZIJN NET
EEN RESTAURANT'**

De havenstad IJmuiden staat bekend om zijn staalproductie, maar heeft meer te bieden dan dat. Er wordt namelijk ook verf gemaakt. Al een hele tijd zelfs. In 1938 werd Rigo Verffabriek opgericht.

Een onderneming die houdt van pionieren, zo blijkt als Titus, Joanne, Mascha en Maurice van Baptist er een bezoekje brengen. Hun enthousiaste gids op toer door de fabriek is salesmanager Thomas Viellevoije.

De geschiedenis van Rigo Verffabriek begint als verfmaker Henk van Westerhoven en zijn ondernemende vrouw Gonda Ris besluiten hun krachten te bundelen en Verf Manufactorij Rigo op te zetten. Bijzonder, want het is in de jaren dertig van de vorige eeuw voor getrouwde vrouwen niet gebruikelijk om te werken, laat staan een onderneming te beginnen. Hoe belangrijk Gonda is, blijkt uit het feit dat de naam Rigo is samengesteld uit de eerste letters van haar voor- en achternaam. Henk en Gonda maken traditionele kwaliteitsverven en bedenken bovendien nieuwe producten als Solveliet, dat ook bekend staat als *plastic paint*, en Altijgo, een veegvaste muurverfpasta die ook vandaag de dag nog onderdeel uitmaakt van het assortiment van Rigo. “In die tijd was verf een simpel product”, vertelt Thomas. “Het werd letterlijk afgetapt. Wilde je een kleurtje, dan werd dat erdoorheen geslagen. Het was puur handwerk.”

Hun tijd ver vooruit

In 1978 wordt het bedrijf overgenomen door de volgende generatie, Arnold en Robert. De zonen van Henk en Gonda maken een slag in de verduurzaming van de fabriek en ontwikkelen Aquamarijn, een verf die gebaseerd is op lijnolie. Thomas: “Arnold en Robert realiseerden zich dat aardolie een eindig product is en vonden het belangrijk alternatieven te verzinnen. Aquamarijn is een van de voorlopers, maar daarna begonnen ze ook met watergedragen lak. Iedereen dacht: die zijn gek daar bij Rigo. Maar ze waren hun tijd ver vooruit!”

Skylt

In 2003 brengt Rigo Skylt op de markt, een onzichtbare, slijtvaste watergedragen tweecomponentenlak. De populaire parketlak is inmiddels een van de pronkjuwelen van de onderneming. Rigo is de uitvinder van de populaire lak én de enige producent. “Skylt is bij toeval ontdekt, maar het is een echte *lifesaver* geweest”, vertelt Thomas. Hij doelt op de kredietcrisis van 2008, een lastige tijd voor veel bedrijven, zo ook voor Rigo. “Skylt is inmiddels uitgegroeid tot een complete productgroep. Van overlakbare kleurolie tot en met extreem slijtvaste toplagen.”

De derde generatie

Een paar jaar later, in 2014, keert het tij. De derde generatie dient zich aan. Toon werkte jaren bij Tata Steel als hoofd personeelszaken en Machiel studeerde verfchemie in Duitsland. Samen gaan ze aan de slag in het familiebedrijf. Het eerste wat de broers zien is dat er werk aan de winkel is. Al een poos is er niet geïnvesteerd in productontwikkeling en marketing. Ook is er een reorganisatie nodig. Rigo nam in 1991 Evert Koning (verffabriek in Zaandam, red.) over.

Nieuw jasje

Om meer eenheid te creëren, worden de producten in een nieuw jasje gestoken, maar ook de filosofie achter Rigo Verffabriek krijgt een opfrisbeurt. Verf maken is vakwerk en wordt gedaan door vakmensen, is de gedachte bij Rigo. “Ons specialisme is monumentaal erfgoed. We geven ook les op Nimeto (mbo vakschool in Utrecht, red.). Daar leren we de studenten ouderwetse schildermethoden. Een meesterwerk maak je namelijk niet alleen”, verklaart Thomas. “Je kunt wel een goed product maken, maar dat moet ook op de juiste manier aangebracht worden.”

Het echte werk

De hoogste tijd om eens een kijkje te nemen in de fabriek. Tenslotte vindt daar het echte werk plaats. Eerste stop is het grondstoffenmagazijn. De meeste indruk maken de enorme, oersterke blauwe kluizen waar de stoffen in zitten waarmee voorzichtig dient te worden omgegaan. Er is ook een magazijn waar de eindproducten worden gestald. Rigo heeft alle soorten verf in het assortiment, van duurzame silicaatverf, watergedragen lak en lijnolieverf tot alkyd- en kalkverf.

Na de opslagruimtes volgt een hal met gigantische ketels waarin grote mixers loom achtjes draaien. “Alles gebeurt in die ketels”, zegt Thomas. “Kijk,” wijst hij. “Hier wordt gezuiverde latex gemaakt. Van verschillende milieustraten krijgen we restanten latex. Daar halen we de bierdoppen en de sigarettenpeuken uit en maken er gerecyclede muurverf van. Deze verf is voor

Thomas met de lokale lijnolie.

97 procent hergebruikt.” In elke ketel past 2.500 liter verf. Per dag zijn er drie kwaliteitscontroles. Van elk product wordt een monster genomen dat, met datum en artikelnummer, drie jaar wordt bewaard.

Handjeswerk

Hoe de verven van Rigo precies gemaakt worden is uiteraard geheim, maar iets kan Thomas wel prijsgeven. “Lak, olie en verf maak je met een recept. We zijn net een restaurant. Het gaat erom de juiste ingrediënten op het juiste moment toe te voegen. Deels is dat gewoon handjeswerk. Bij Rigo werken verfmakers in plaats van procesoperators”, legt hij uit. Hij vervolgt: “En we vinden ook: we zijn werkgever, dus we automatiseren pas als we degene die het handwerk doet een passende functie kunnen geven.” Hoe ver dat gaat, is te zien in de kleurenwaaierwerkplaats, waar alle kleurenwaaiers met hout van parketfabriek Lieverdink met de hand op maat gezaagd en in de olie worden gezet. Ook de etikettering van de potten lak en verf wordt groten-deels handmatig gedaan.

Lokale lijnolie

Op de afdeling lijnolie wordt met oude bakkerijmixers gewerkt. Waarom? “Ze zijn gewoon het beste.” De herkomst van de lijnolie is een verhaal apart, want die wordt deels in Nederland gemaakt. “Onze lijnolie kwam eerst voor een deel met de boot uit Canada en de rest kwam met de vrachtwagen uit Rusland. Dat kost natuurlijk veel energie, dus we dachten: kunnen we niet vlas telen in de buurt? We deden een oproep en daar kwamen heel veel reacties op. Dat komt omdat we in de buurt van Schiphol zitten. Daar zijn veel weilanden die niet gebruikt kunnen worden voor het laten groeien van eetbare gewassen, maar wel voor vlas. Nu komt 20 tot 25 procent van onze lijnoliebehoefte uit eigen land!” vertelt Thomas trots. Het vlas wordt op de ouderwetse manier tot olie geslagen. Dat gebeurt

‘Een meesterwerk maak je niet alleen’

in een lijnoliemolen aan de Zaanse Schans. “De molenaar, die eerst te weinig werk had, heeft nu het hele jaar werk en slaat vijf tot zes vaten lijnzaadolie per week. Genoeg is het niet, maar het is wel weer een stap richting duurzaamheid.”

Uitvindingen

Lokaal vlas, gerecyclede latex: Rigo blijft zoeken naar duurzame oplossingen en innovaties. “We zuiveren ons afvalwater ook zelf. Dat gebruiken we als koelwater of voor nieuwe lak.” De verantwoordelijken voor al die uitvindingen zijn helemaal op het eind van de rondleiding te vinden. Na een klein museumpje, waar tussen vergeelde arbeidslijsten, blikken verf uit de begintijd en zwart-witfoto’s van de oprichters, koffie met koek kan worden genuttigd, is het laboratorium gevestigd. Vijf man sterk is er bezig met kwaliteitscontroles en wetgeving, maar vooral met productontwikkeling.

In 2022 is Rigo overgenomen door de Franse Blanchon Group, maar op de werkvloer merken ze daar niet veel van, volgens Thomas. “Het enige is dat we er wat merken bij hebben gekregen.” Ook is Rigo niet bang dat de productie in de toekomst ergens anders zal gaan plaatsvinden. “De Fransen krijgen het niet voor elkaar om Skylt te produceren, ook al hebben ze het recept van ons gekregen.” Met een knipoog: “Er zit toch iets in het water van IJmuiden wat ervoor zorgt dat onze uitvinding alleen hier, bij ons in de fabriek, gemaakt kan worden!” ●

'Bezinning mét resultaat'

Tijdens een vakantieweek in Oostenrijk bloeide de liefde op. Tussen het houtsnijden en Gerard van Tuijl welteverstaan. Gerard ging samen met een vriend een week naar Schnitzschule (houtsnijschool, red.) Geisler Moroder in Elbigenalp en ontdekte toen hoe geweldig leuk houtsnijden is. "Die week in Oostenrijk was een week van bezinning en enthousiaste, leuke mensen", vertelt Gerard met glimmende ogen. "Echt genieten. En er komt ook nog eens iets uit je handen." Helaas overleed de vriend een jaar later, maar Gerard gaat nog steeds elk jaar naar Oostenrijk, nu met vriend Willem. Ieder jaar kiest hij vooraf een project om aan te werken. Dat kan de Venus van Milo zijn, maar ook een figuur uit de animatiefilm Ice Age. "Hiervan maak ik dan eerst een model, bestaand uit een stalen frame bekleed met was", legt Gerard uit. Dit wassen beeld gaat mee naar Oostenrijk als voorbeeld, waar Gerard en zijn medestudenten onder professionele begeleiding een begin maken met het houten beeld. "Natuurlijk is het beeld niet in één week af, dus gaat het mee naar huis om verder aan te werken." Gerard werkt graag met zirbenhout (alpenden, red.) vanwege de typische geur. "Hier ruik maar eens, ruik je dat? Zo lekker!"

www.gerardvantuijl.nl

*Benieuwd wat Gerard
nog meer maakt?
Check de site van Baptist!*

IN BEELD

Leerling Lisa Riesmeijer:

“Voor ik bij Wood&Co kwam, kon ik nog geen zaag vasthouden. Ik kom hier dan ook vooral om handiger te worden. Mijn vader en oom waren veel met hout bezig, maar ik mocht alleen aangeven. Zo irritant! Mijn vriend en ik willen ooit emigreren naar Spanje en daar ons eigen huis bouwen van hout en leem. Dan wil ik niet afhankelijk zijn van anderen, maar ook zelf veel kunnen doen. Bovendien vind ik werken met natuurlijke materialen erg leuk. Ik heb hier vooral gewerkt met machines en geoeftend op het maken van grotere verbindingen. Ik overweeg nu om thuis een sauna te bouwen, omdat dit toch een beetje lijkt op een huis in het klein. En ik ben van plan om een cursus werken met leem te volgen, weer als voorbereiding op onze droom. Bij Wood&Co krijg je een aantal standaardoefeningen, zoals een bijzettafeltje maken, maar wat me hier aansprak is dat je je eigen wensen in een opdracht kunt verweven. Ik heb bijvoorbeeld het bijzettafeltje hoger gemaakt en van een dak voorzien waardoor het een winkelkraampje is geworden. Een andere cursist heeft er een knikkerbaan in aangebracht en zo zijn er nog veel meer voorbeelden van eigen inbreng in de projecten. Ik ben hier echt handig geworden en supertrots op alles wat ik maak. De belangrijkste les die ik hier geleerd heb is zelfvertrouwen. Vaak wist ik wel wat ik moest doen, maar ging ik het toch even checken bij Guido. Dat is nu veel minder geworden. Ik kan het wel!”

LEERLING EN MEESTER

Van wie heb je als houtbewerker het meeste geleerd? Wat vindt de meester de belangrijkste les en valt er eigenlijk zelf nog wat te leren? In de rubriek Leerling en Meester spreken we elke keer een leerling en zijn of haar leermeester.

Meester Guido Seijmonsbergen:

“Lisa kwam hier met de vraag: ‘Kun je me leren een houten huis te bouwen?’ Dat vond ik geen gekke vraag hoor, we hebben hier allerlei uiteenlopende cursisten die allemaal iets anders willen leren. En dat kan hier! We werken met kleine groepen en zo is er ruim voldoende aandacht voor iedereen. Het verschil in mensen en doelstellingen is erg leuk. Lisa is een zeer eigenzinnige en creatieve cursiste. Ze denkt goed na voordat ze begint en maakt daardoor weinig fouten. Haar tempo is hoog en ze is behoorlijk precies.

Ons motto is: ‘waar ambacht en innovatie samenkomen’. We hebben best een conventioneel vak en wij willen mensen graag breed opleiden. We leren ze daarom zowel met handgereedschappen als met machines werken. Zo’n dertig procent van onze cursisten gaat hier daadwerkelijk zijn of haar vak van maken. Dan red je het simpelweg niet met uitsluitend toepassing van handgereedschappen.

De belangrijkste les die ik cursisten hier wil meegeven is veiligheid. Machines zijn echt je helpende hand, maar het gebruik is niet zonder risico. Op dat gebied doen we hier geen concessies. Je ziet per les het vertrouwen groeien en de creativiteit toenemen. Als je ziet waar mensen met geen tot weinig ervaring gedurende de opleiding al toe in staat zijn... Daar ben ik best trots op.”

www.instagram.com/woodenco_houtopleidingen

NOESTE WOORDZOEKER

G	T	T	W	K	E	D	D	U	O	H	R	E	D	N	O
E	N	E	C	I	I	S	R	S	T	R	E	K	M	E	S
C	C	I	L	E	U	R	C	A	E	D	A	P	S	P	A
M	O	O	K	N	F	H	N	D	A	A	T	L	E	D	L
A	A	T	E	R	U	F	N	E	L	P	O	M	P	N	P
T	T	V	R	R	E	A	E	E	T	N	K	M	O	A	I
S	I	N	E	A	S	W	R	I	A	S	E	R	V	R	L
G	N	N	G	S	D	R	F	T	E	E	O	V	E	B	R
O	G	K	I	K	O	I	H	A	S	N	E	O	R	W	E
O	A	L	L	K	A	O	T	T	T	R	T	E	B	D	T
H	A	E	L	O	U	L	E	I	F	U	K	O	I	E	N
P	Z	G	I	T	M	R	V	D	E	S	O	E	N	O	E
F	P	R	W	N	W	P	L	E	A	T	A	H	D	G	C
R	A	O	I	J	E	T	N	E	M	G	I	P	W	I	F
E	L	B	R	A	A	M	Z	E	I	S	A	K	N	R	E
W	K	K	V	B	A	G	G	E	R	B	E	U	G	E	L

Baggerbeugel	Olie
Boot	Onderhoud
Braamzeis	Oostenrijk
Brandpen	Orgel
Coating	Palissander
Delta	Pigment
Effect	Schuren
Erfgoed	Spade
Excenter	Traditie
Hoogstam	Trekmes
Houtafwerking	Venus
Klapzaag	Verbinding
Klomp	Verf
Korrel	Vlak
Liplas	Vrijwilliger
Masker	Was
Meditatie	Werf
Meesterwerk	Werkpaard
Nathout	

Oplossing:

Stuur de oplossing
voor 1 december 2024
naar support@baptist.nl en
maak kans op de
limited edition Baptist
schaaf én zaag!

Door deelname aan deze woordzoeker schrijf je je in voor onze maandelijkse nieuwsbrief.
De winnaars van de prijzen worden bekendgemaakt in de nieuwsbrief van december.

Gratis parkeren en makkelijk bereikbaar vanaf de A12 en N325.